

EMILIA WYSOCKA-FIJOREK, WOJCIECH GIL, PIOTR GOŁOS

Realizacja zalesień w latach 2001-2018 w różnych regionach Polski*

Afforestation in 2001-2018 in various regions of Poland

ABSTRACT

Wysocka-Fijorek E., Gil W., Gołos P. 2020. Realizacja zalesień w latach 2001-2018 w różnych regionach Polski. Sylwan 164 (9): 726-735. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylvan.2020059>.

The paper analyzes the spatial and temporal diversity of afforestation of non-forest land, with particular emphasis on land not being the property of the State Treasury, before joining the European Union and as part of subsequent stages of the Rural Development Program. Data from the databases of the Statistics Poland and from the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture was used. Afforestation in the period 2001-2018 was carried out with varying intensity throughout the country and in individual years. This condition was largely influenced by availability of land for afforestation and the form of land ownership. The history of the individual regions is clearly visible as well. Private forests occupy the smallest area in the territories incorporated into Poland after World War II, also in part of the former Prussia region and in the area covered by so called the 'Wisła' Operation in south-eastern Poland. In turn, in Podlasie and Lubelszczyzna regions (eastern Poland), the share of private forests is significant. The biggest changes in the afforestation structure took place after the introduction of subsidies for their establishment and care, after Poland's accession to the European Union. In the period 2004-2018, the scope and criteria for granting the subsidies changed. New categories, which were to encourage beneficiaries to use this form of support, appeared. In 2004-2007 part of the Rural Development Program the area of afforested land in relation to the number of beneficiaries or issued decisions was the largest, while in subsequent campaigns the afforestation area decreased, despite the increase in the level of subsidies. The most important reasons for reducing the interest in afforestation are: decreasing resources of land intended for afforestation, greater interest among farmers in competitive payments for agricultural land, complicated bureaucratic procedures related to afforestation. The paper also highlights the most important restrictions that inhibit afforestation. These include: exclusion from afforestation of land located in Natura 2000 areas, exclusion of grassland (meadows and pastures) from afforestation and limitation of the aid granted for afforestation to one farmer to an area not exceeding 20 ha in the entire Program period. Lifting these barriers can have a positive effect on the creation of new afforestation or improvement of existing ones.

KEY WORDS

afforestation, non-forest land, Rural Development Program, subsidies, private forests

*Praca przedstawia wyniki badań w ramach ekspertyzy „Ocena realizacji poddziałania Wsparcie na zalesianie i tworzenie terenów zalesionych objętego PROW 2014-2020 – rekomendacje na przyszłość” przygotowanej przez Instytut Badawczy Leśnictwa na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

ADDRESSES

Emilia Wysocka-Fijorek ⁽¹⁾ – e-mail: E.Wysocka-Fijorek@ibles.waw.pl

Wojciech Gil ⁽²⁾ – e-mail: W.Gil@ibles.waw.pl

Piotr Gołos ⁽²⁾ – e-mail: P.Golos@ibles.waw.pl

⁽¹⁾ Zakład Zarządzania Zasobami Leśnymi, Instytut Badawczy Leśnictwa; Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn

⁽²⁾ Zakład Hodowli Lasu i Genetyki Drzew Leśnych, Instytut Badawczy Leśnictwa; Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn

Wstęp

Zalesianie oznacza inicjowanie procesu lasotwórczego i odtwarzanie leśnego ekosystemu w miejscu, w którym z różnych przyczyn i w różnym czasie został on zamieniony na inne formy użytkowania ziemi. Powstałe w ten sposób obszary leśne pełnią wiele ważnych funkcji środowiskowych i gospodarczych, do których należą: ochrona przyrody i krajobrazu, wzmacnianie i poszerzanie ochronnych funkcji lasu w stosunku do wody i powietrza, ograniczanie skutków „efektu cieplarnianego” i przeciwdziałanie globalnym zmianom klimatu, podnoszenie walorów estetycznych i rekreacyjnych środowiska, rekultywacja obszarów skażonych i zdegradowanych, realizacja założeń polityki przestrzennej, racjonalizacja użytkowania ziemi oraz kształtowanie rozwoju regionalnego i rozwoju obszarów wiejskich w sferze ekonomicznej [Gorzela 1999]. Znaczenie zalesień potwierdzają istniejące dokumenty kształtujące politykę leśną zarówno na szczeblu globalnym, regionalnym (europejskim), jak i krajowym, począwszy od Agendy 21 konferencji w Rio de Janeiro (1992), poprzez Program Działań w Zakresie Leśnictwa UE, krajową Ustawę o lasach (1991), Politykę leśną państwa (1997), a na rekomendacjach opracowanych w ramach prac nad Narodowym Programem Leśnym (2014) kończąc. W Polsce zalesienia realizowane są na podstawie Krajowego programu zwiększania lesistości (KPZL) [Krajowy... 1995], z późniejszymi modyfikacjami. Brak zaplanowanych środków budżetowych na jego realizację w perspektywie wieloletniej (nie jest programem rządowym) spowodował, że do dziś nie udało osiągnąć racjonalnego poziomu lesistości Polski z punktu widzenia struktury użytkowania ziemi i kształtowania środowiska, który powinien wynosić 33-34% [Kwiecień i in. 2002]. Ostatnią aktualizację KPZL przeprowadzono w 2014 roku, kiedy ukończono też prace nad Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2014-2020. Elementem tego programu są działania związane z finansowaniem zalesień na gruntach niestanowiących własności Skarbu Państwa. Jest to najważniejszy instrument wspierający realizację zalesień [Kaliszewski i in. 2014], finansowany z środków Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) UE. Obecny PROW na lata 2014-2020 kontynuuje działania rozpoczęte w latach 2004-2006 (w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich utworzonego przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi) i realizowane w zakończonym PROW na lata 2007-2013. Ich głównym zadaniem była poprawa kondycji sektora rolnego [Dudzińska 2011; Cwalińska i in. 2015]. W ramach poszczególnych etapów PROW zalesiono łącznie około 80 tys. ha gruntów. Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wskazują wstępnie na dużą regionalizację lokalizacji tych zalesień.

Celem pracy jest analiza tych zależności w całym okresie działania PROW.

Materiał i metody

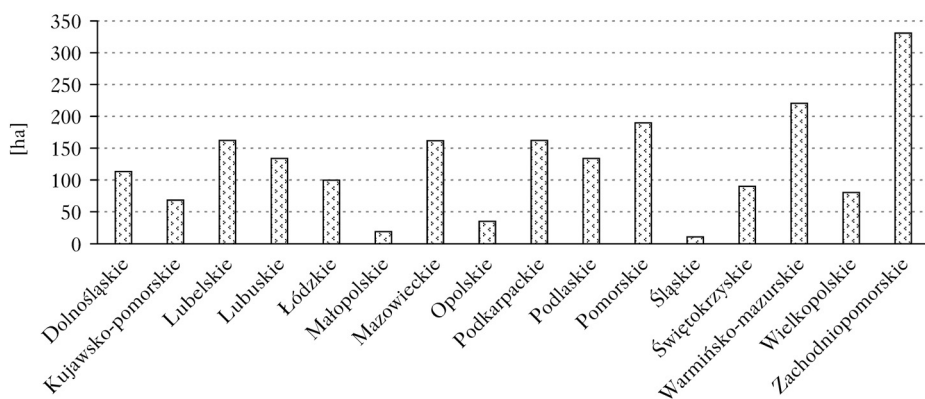
Źródłem przedstawionych informacji są dane Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). Dane GUS dotyczyły typologii regionalnej Eurostatu i OECD w 2016 roku [Obszary... 2016] oraz zalesień gruntów nieleśnych w latach 2001-2018 (Bank Danych Lokalnych GUS – <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/metadane/cechy/1485>).

Pozostałe dane otrzymano z ARiMR w ramach realizacji ekspertyzy „Ocena realizacji poddziałania Wsparcie na zalesianie i tworzenie terenów zalesionych objętego PROW 2014-2020 – rekomendacje na przyszłość” wykonanej przez Instytut Badawczy Leśnictwa w 2019 roku. Dane te obejmowały lata 2004-2018. Zrezygnowano z danych z 2019 roku, ponieważ były one niepełne. Do opracowania wyników wykorzystano programy Excel oraz QGIS.

Wyniki

Dostępne informacje dotyczące powierzchni gruntów, które mogą być przeznaczone do zalesienia, są zróżnicowane z powodu różnych kryteriów ich kwalifikacji. Takim kryterium może być rodzaj użytkowania, w tym m.in. powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona, powierzchnia gruntów leśnych, lesistość oraz parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej. W kontekście wyżej wymienionego kryterium istotne jest wskazanie w pierwszej kolejności powierzchni użytków rolnych i nieużytków przeznaczonych do zalesienia wskazanych w planie zagospodarowania przestrzennego (ryc. 1). Potencjał takich gruntów jest jednak obecnie stosunkowo mały (2011 ha w skali kraju) oraz zróżnicowany regionalnie. Najmniejszą powierzchnię gruntów do zalesienia wskazano w województwach śląskim (11 ha) oraz małopolskim (19,2 ha). Największy potencjał gruntów do zalesienia cechuje województwo zachodniopomorskie (330,9 ha) oraz warmińsko-mazurskie (220,5 ha). Niezależnie od gruntów ujętych w planach zagospodarowania przestrzennego zalesiane są również inne grunty. W latach 2001-2018 zalesienia wykonywane były zarówno na gruntach zarządzanych przez Lasy Państwowe, osoby prywatne, jak i innych form własności (tab. 1 i 2).

Analiza zrealizowanego rozmiaru zalesień w latach 2001-2018 wskazuje na duże zróżnicowanie zalesionej powierzchni w czasie oraz w przestrzeni. W pierwszych 4 latach badanego okresu zalesiono w Lasach Państwowych ponad 60% całkowitej powierzchni zalesionej w całym okresie i prawie 40% powierzchni zalesionej na gruntach prywatnych. Z upływem lat dynamika zalesień zmniejszała się, szczególnie na gruntach w zarządzie PGL LP. Zalesienia wykonane w Polsce w latach 2001-2002 oraz w roku 2005 były w podobnych proporcjach przeprowadzone na gruntach zarządzanych przez PGL LP oraz na gruntach prywatnych. W 2003 roku zalesiono ponad dwukrotnie więcej gruntów prywatnych niż w zarządzie PGL LP, natomiast w 2004 proporcja była

Ryc. 1.

Powierzchnia [ha] użytków rolnych i nieużytków przeznaczonych do zalesienia w planie zagospodarowania przestrzennego według województw

Area [ha] of agricultural land and wasteland designated for afforestation in land development plans by voivodeship

Tabela 1.

Zalesienia [ha] gruntów nieleśnych będących w zarządzie Lasów Państwowych (LP), własności prywatnej (Prywatne) lub innej (Inne) w latach 2001-2018

Afforestation [ha] of non-forest land being administrated by the State Forests (LP), private (Prywatne) or of other ownership (Inne) in years 2001-2018

	LP	Prywatne	Inne	LP [%]	Prywatne [%]	Inne [%]
2001	11 372	11 315	299	49,5	49,2	1,3
2002	9 642	10 409	246	47,5	51,3	1,2
2003	9 118	17 180	196	34,4	64,8	0,7
2004	9 677	2 785	220	76,3	22,0	1,7
2005	6 144	6 535	192	47,7	50,8	1,5
2006	4 418	12 365	149	26,1	73,0	0,9
2007	2 948	10 243	96	22,2	77,1	0,7
2008	2 773	4 947	156	35,2	62,8	2,0
2009	1 730	3 733	149	30,8	66,5	2,7
2010	724	5 079	62	12,3	86,6	1,1
2011	542	4 683	53	10,3	88,7	1,0
2012	413	4 354	135	8,4	88,8	2,8
2013	384	3 650	44	9,4	89,5	1,1
2014	674	3 052	50	17,9	80,8	1,3
2015	748	1 482	41	32,9	65,3	1,8
2016	644	1 325	43	32,0	65,9	2,2
2017	487	1 052	90	29,9	64,6	5,5
2018	347	957	17	26,3	72,4	1,3
Razem In total	62 785	105 144	2 236			

Tabela 2.

Zalesienia [ha] gruntów nieleśnych będących w zarządzie Lasów Państwowych (LP), własności prywatnej (Prywatne) lub innej (Inne) w województwach

Afforestation [ha] of non-forest land being administrated by the State Forests (LP), private (Prywatne) or of other ownership (Inne) by voivodeships

	LP	Prywatne	Inne	LP [%]	Prywatne [%]	Inne [%]
Dolnośląskie	8 372	4 371	290,9	64,2	33,5	2,2
Kujawsko-pomorskie	3 305	5 582	37,7	37,0	62,5	0,4
Lubelskie	844	8 748	68,9	8,7	90,6	0,7
Lubuskie	5 545	3 213	4,7	63,3	36,7	0,1
Łódzkie	1 376	7 142	56,6	16,0	83,3	0,7
Małopolskie	350	2 776	207,3	10,5	83,3	6,2
Mazowieckie	1 338	14 384	258,9	8,4	90,0	1,6
Opolskie	1 811	1 232	32,8	58,9	40,1	1,1
Podkarpackie	1 573	8 042	634,6	15,3	78,5	6,2
Podlaskie	3 785	7 662	30,6	33,0	66,8	0,3
Pomorskie	4 778	4 938	57,6	48,9	50,5	0,6
Śląskie	432	1 526	64,3	21,4	75,4	3,2
Świętokrzyskie	324	6 570	0,0	4,7	95,3	0,0
Warmińsko-mazurskie	12 225	18 716	51,1	39,4	60,4	0,2
Wielkopolskie	2 878	6 922	357,4	28,3	68,1	3,5
Zachodniopomorskie	13 849	3 320	82,9	80,3	19,2	0,5
Polska Poland	62 785	105 144	2 236,3	36,9	61,8	1,3

odwrotna – około 3 razy więcej zalesień wykonano na gruntach w zarządzie PGL LP. W latach 2006–2007 na gruntach w zarządzie PGL LP zalesiono powierzchnię odpowiadającą zaledwie 32% powierzchni zalesień na gruntach prywatnych. O dynamicznym wzroście rozmiaru zalesień na gruntach prywatnych w tym okresie zdecydował atrakcyjny program wsparcia finansowego działań zalesieniowych dostępny w ramach PROW.

Największą powierzchnię zalesiono w województwach warmińsko-mazurskim (około 31 tys. ha) i mazowieckim (około 16 tys. ha), natomiast niespełna 2 tys. ha gruntów zalesiono w województwie śląskim, a około 3 tys. ha w województwach małopolskim i opolskim. Różna była też struktura własności zalesianych gruntów analizowana w układzie regionalnym. W województwie zachodniopomorskim 80% powierzchni zalesień, a w województwach lubuskim, dolnośląskim i opolskim 60% powierzchni zrealizowano na gruntach zarządzanych przez PGL LP. Z kolei w województwie świętokrzyskim zalesienia na gruntach prywatnych stanowią ponad 95% powierzchni wszystkich gruntów zalesionych. Natomiast odpowiednio 90 i 80% powierzchni zalesień wykonano na gruntach prywatnych w województwach lubelskim i mazowieckim oraz łódzkim, małopolskim i podkarpackim.

Większość zalesień wykonywanych po 2004 roku realizowano w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Powierzchnia zalesionych gruntów była zróżnicowana w poszczególnych okresach realizacji PROW (tab. 3). W ramach PROW 2004–2006 zalesiono ponad 39 tys. ha gruntów. W latach 2007–2013 w ramach schematów I i II zalesiono prawie 37 tys. ha. W aktualnym PROW (dane do 2018 włącznie) zalesiono około 3,7 tys. ha. Największą powierzchnię zalesień w ramach PROW zrealizowano w województwie warmińsko-mazurskim (ryc. 2). W województwach opolskim, śląskim i małopolskim zainteresowanie zalesianiem gruntów nieleśnych było znikome. W okresie 2004–2018 zmieniał się zakres i kryteria przyznawania dopłat do zalesiania gruntów. Pojawiały się nowe kategorie, które miały zachęcić beneficjentów do korzystania z tej formy wsparcia.

W PROW 2004–2007 powierzchnia gruntów zalesionych w odniesieniu do liczby beneficjentów i wydanych decyzji była największa (ryc. 3). W kolejnych kampaniach powierzchnia zalesień malała. Nowe działania mające zwiększyć dostępność dopłat, schemat II w PROW 2007–2013 oraz sukcesja naturalna (PROW 2014–2020), charakteryzują się małą powierzchnią zalesień.

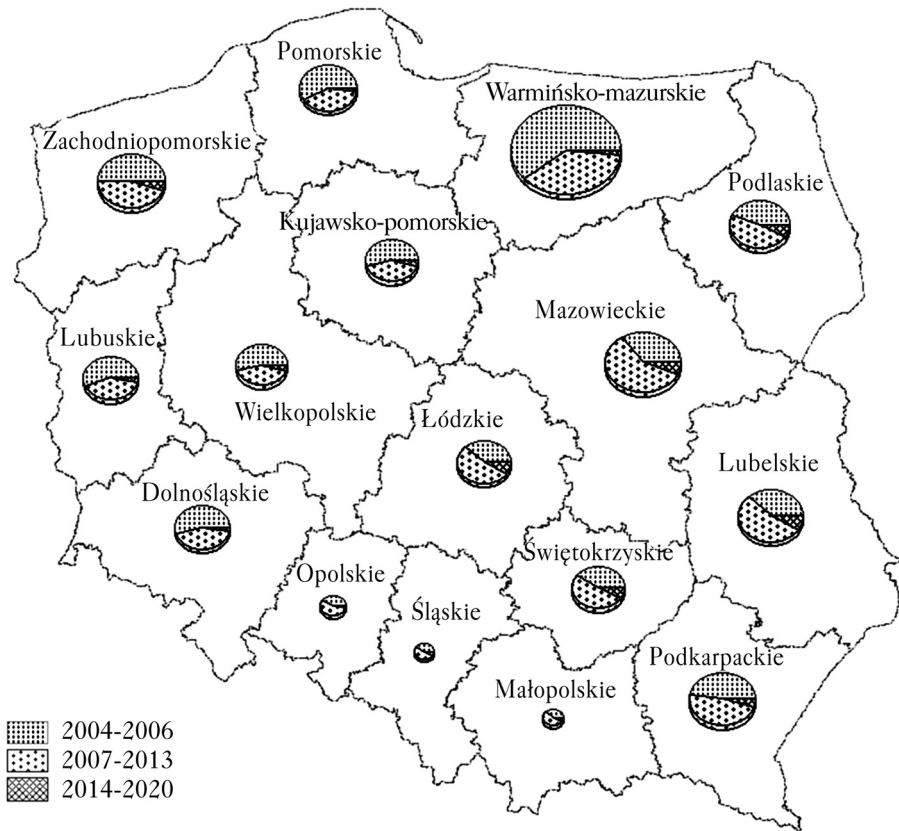
W początkowych okresach działania PROW, czyli do 2013 roku, całkowita powierzchnia gruntów objętych dopłatami do zalesień rokrocznie wzrastała, chociaż jednocześnie od 2009 roku malała dynamika wzrostu powierzchni objętej płatnościami zalesieniowymi. Od 2013 roku po-

Tabela 3.

Powierzchnia gruntów zalesionych (A [ha]), liczba unikalnych beneficjentów (Nben) i liczba decyzji (Ndec) w ramach realizacji kolejnych PROW według kampanii

Area of afforested land (A [ha]), number of unique beneficiaries (Nben) and number of decisions (Ndec) within subsequent Rural Development Plan (PROW) stages

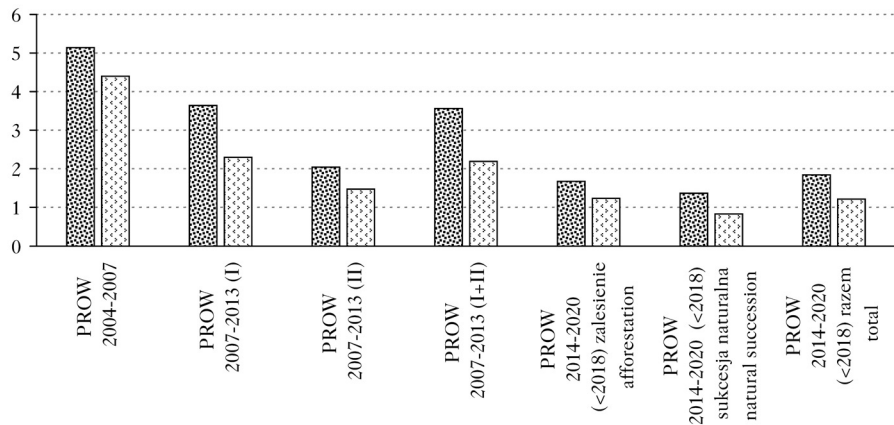
	A	Nben	Ndec
PROW 2004–2007	39 301,78	7 643	8 935
PROW 2007–2013 I	33 537,43	9 215	14 613
PROW 2007–2013 II	3 106,56	1 522	2 112
PROW 2007–2013 I+II	36 643,99	10 291	16 725
PROW 2014–2020 (do 2018), wsparcie na zalesienie	3 541,99	2 117	2 873
PROW 2014–2020 (up to 2018), afforestation support			
PROW 2014–2020 (do 2018), sukcesja naturalna	124,20	91	150
PROW 2014–2020 (up to 2018), natural succession			
PROW 2014–2020 (do 2018), razem	3 666,19	1991	3 023
PROW 2014–2020 (up to 2018), total			

Ryc. 2.

Powierzchnia gruntów zalesionych w ramach realizacji kolejnych PROW według województw (rys. Ewelina Dobrowolska)

Area of afforested land as part of the implementation of subsequent PROW stages by voivodships

Ryc. 3.

Powierzchnia [ha] zalesień w odniesieniu do liczby beneficjentów (ciemny) oraz wydanych decyzji (jasny)
 Afforestation area [ha] in relation to the number of beneficiaries (dark) and decisions issued (light)

wierzchnia całkowita gruntów objętych płatnościami zalesieniowymi, pomimo uwzględnienia w schemacie kolejnych nowych kategorii gruntów, nie wzrasta (tab. 4). Zmiany w powierzchni gruntów objętych płatnościami w kolejnych latach wynikają ze zmian powierzchni nowo zalesianych gruntów w kolejnych latach.

Do 2013 roku corocznie zwiększała się skumulowana liczba beneficjentów korzystających z dopłat do zalesienia, natomiast od 2013 roku pozostaje ona na zbliżonym poziomie. W związku z tym, że wśród beneficjentów są osoby, które korzystają z dopłat na różnym etapie, obserwowany jest spadek wartości wypłacanej kwoty dofinansowania w ostatnich latach. Odpowiada za to malejący udział w płatnościach kwot za zalesienia, w związku z coraz mniejszą powierzchnią gruntów przeznaczanych do zalesień (kwoty te są wyższe od kwot na ochronę i pielęgnację już założonych upraw). Pomimo zmian w PROW (zwiększenia dopłat), mających na celu zwiększenie powierzchni gruntów zalesianych, program nie cieszy się obecnie dużym zainteresowaniem. Praktycznie nie są już wykonywane zalesienia na gruntach o nachyleniu powyżej 12 stopni.

Dyskusja

Slabnące zainteresowanie zalesieniami wynika z wielu różnorodnych czynników. Są wśród nich czynniki strukturalne, takie jak zmniejszający się zasób gruntów, które mogłyby być przeznaczone do zalesień. Rolę odgrywają również czynniki ekonomiczne (głównie), choćby większe zainteresowanie wśród rolników dopłatami do gruntów rolnych, których atrakcyjność finansowa i krótki okres zobowiązania sprawiają, że wymienione płatności są bardziej atrakcyjne w porównaniu do wsparcia finansowego na zalesienia [Kaliszewski i in. 2016] oraz konieczność wykonywania wykonania prac zalesieniowych i pielęgnacyjnych przy zaangażowaniu jedynie własnej siły roboczej [Sulewski 2018]. Kolejne czynniki związane są z brakiem pełnej wiedzy samych zainteresowanych o konsekwencjach wynikających z przekwalifikowania gruntów rolnych na leśne.

Tabela 4.

Liczba beneficjentów (Nben), wypłacona kwota (K [tys. zł]) oraz powierzchnia zalesień [ha] na gruntach erozyjnych (Aeroz), innych niż rolne (Anrol), z sukcesją naturalną (Asukc), na stokach o nachyleniu powyżej 12° (A₁₂), na terenach o korzystnej konfiguracji (Akorz) i razem (Atot) w ramach PROW latach 2004-2018

Number of beneficiaries (Nben), amount paid out (K [×1000 PLN]) as well as afforestation [ha] on erosive soil (Aeroz), of non-agricultural land (Anrol), on natural succession (Asukc), on slopes with an inclination of 12 degrees (A₁₂), in areas with favorable configuration (Akorz) and total (Atot)

	Nben	K	Aeroz	Anrol	Asukc	A ₁₂	Akorz	Atot
2004	1 649	45 514,83				411,28	5 921,21	6 332,49
2005	3 374	106 638,65				647,63	13 592,42	14 240,05
2006	5 472	152 611,15				1 011,20	24 404,90	25 416,10
2007	7 429	96 996,06		589,38		1 082,43	28 124,99	29 207,42
2008	9 357	90 790,74		2,86		1 483,96	37 826,21	39 310,17
2009	12 494	128 870,07		80,90		1 607,13	46 610,03	48 217,16
2010	14 038	136 039,77		102,85		1 674,59	50 341,96	52 016,55
2011	16 244	148 253,52		16,35		1 740,21	56 140,50	57 880,71
2012	18 459	140 358,14		104,80		1 812,83	60 004,45	61 817,28
2013	19 399	127 433,97		81,38		1 834,61	62 556,10	64 390,71
2014	21 107	127 276,56		48,79		1 866,65	65 899,44	67 766,09
2015	21 108	102 195,03	16,24	57,26	0,00	1 883,29	65 399,90	67 283,19
2016	21 749	101 118,43	33,46	32,85	10,10	1 908,32	67 330,11	69 238,43
2017	21 549	96 365,29	32,56	1,90	33,06	1 913,85	67 336,34	69 250,19
2018	21 157	92 360,65	50,96		32,30	1 896,76	66 928,01	68 824,77

Za najważniejsze czynniki przyczyniające się do zmniejszenia powierzchni zalesień na gruntach rolnych należy uznać: przejściowe zwiększenie minimalnej powierzchni działki niegraniczącej z lasem, kwalifikującej się do objęcia dopłatami do zalesień, ustanowienie obszarów Natura 2000, niską konkurencyjność pomocy na zalesienia w porównaniu ze wsparciem produkcji rolnej, wyłączenie ze wsparcia zalesień trwałych użytków zielonych, rozbudowane procedury biurokratyczne związane z zalesieniami, brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z wyznaczonymi gruntami do zalesienia [Płotkowski 2008; Polna 2008; Zydrón, Hausa 2010; Kaliszewski i in. 2016; Wysocka-Fijorek, Kaliszewski 2017]. Z pewnością wpływ na zmniejszającą się powierzchnię gruntów do zalesień ma również fakt, że duża powierzchnia gruntów, które w ewidencji są gruntami rolnymi, to w rzeczywistości tereny z roślinnością leśną, która pojawiła się na nich w wyniku sukcesji naturalnej. Powierzchnię tych gruntów szacuje się nawet na ponad 900 tys. ha [Wielkoobszarowa... 2020].

Zarówno lesistość kraju, jak i udział lasów prywatnych w ogólnej powierzchni są zróżnicowane regionalnie. Wyraźnie widoczne jest oddziaływanie zdarzeń historycznych. Lasy prywatne stanowią najmniejszą część w ogólnej powierzchni na terenie tzw. Ziem Odzyskanych, także w części dawnego zaboru pruskiego oraz w Polsce południowo-wschodniej na obszarze objętym akcją „Wisła”. Z kolei na terenie Podlasia i Lubelszczyzny udział lasów prywatnych jest znaczący [Wysocka-Fijorek 2016]. Prawidłowość tę potwierdzają badania Polnej [2018], wskazujące, że w poszczególnych województwach udział gmin wiejskich o wysokich preferencjach zalesieniowych wykazuje duże zróżnicowanie regionalne. Najwięcej takich gmin występuje, w odniesieniu do PROW 2004-2006, w województwach: wielkopolskim, warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim, a najmniej w opolskim, dolnośląskim i łódzkim.

Ogólnym trendem jest zmniejszająca się corocznie od połowy pierwszej dekady obecnego stulecia, tj. od czasu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, powierzchnia zalesień gruntów rolnych i innych niż rolne, jak również malejąca powierzchnia gruntów przeklasyfikowywanych na leśne w wyniku przeprowadzonych zalesień [Kaliszewski 2012; Paschalis-Jakubowicz 2012; Kaliszewski i in. 2016]. Stały spadek zainteresowania zalesieniami posiadaczy gruntów rolnych najsłabszych klas jakości wskazuje, że taka sytuacja może mieć już charakter trwały. Jeśli w wymienionym zakresie może nastąpić zmiana trendu, to tylko w przypadku propozycji radykalnych zmian zarówno w procedurze, jak i warunkach realizacji zalesień. Badania Wysockiej-Fijorek i Kaliszewskiego [2017] wskazują w wymienionym obszarze na dwa problemy: brak rozwiązań prawnych umożliwiających uregulowanie rozbieżności między stanem rzeczywistym a danymi w ewidencji gruntów i budynków w przypadku zalesień powstałych w drodze sukcesji naturalnej na gruntach rolnych oraz brak aktualnej dokumentacji urzędniowej wszystkich lasów w kraju i zgodności zapisów w ewidencji gruntów ze stanem faktycznym.

Czynnikami, które mogą zniechęcić właścicieli gruntów do ich przeklasyfikowania, są przede wszystkim: konkurencyjne dopłaty do działalności rolniczej, dodatkowe koszty związane z pracami geodezyjnymi i wyznaczeniem granic działki, zdecydowanie większe trudności ze zmianą kategorii użytkowania gruntu po przekształceniu na grunt leśny (w związku z zapisami Ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych) oraz brak planów zagospodarowania przestrzennego gmin.

Istotny wpływ na zmniejszenie zalesianych rocznie powierzchni miały także zmiany wprowadzone do warunków zalesiania gruntów rolnych w PROW 2007-2013. Według Rozporządzenia... [2007], uchylonego mocą rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19

marca 2009 roku, ograniczenia te obejmują: wyłączenie z zalesień gruntów położonych na obszarach sieci Natura 2000, tj. 20% powierzchni kraju z przyczyn typowo urzędniczych, a nie przyrodniczych – wydaje się, że zalesienie gruntu rolnego jest bardziej korzystne ekologicznie niż intensywne uprawy rolne, które nie podlegają żadnym ograniczeniom (do czasu opracowania planów zadań ochronnych dla tych obszarów); wykluczenie z zalesień trwałych użytków zielonych (łąk i pastwisk) bez uzasadnienia oraz ograniczenie przyznawanej pomocy na zalesianie jednemu rolnikowi do powierzchni nie większej niż 20 ha w całym okresie programowania (według uchwały Komitetu Monitorującego PROW 2007-2013 ta granica od 2011 roku została podniesiona do 100 ha, a następnie ponownie obniżona do 20 ha).

Podsumowanie

Zmniejszanie się powierzchni gruntów zalesianych ma w ostatnich latach charakter trwały i brakuje przesłanek świadczących o tym, że proces ten mógłby ulec zahamowaniu. Główną przyczyną takiego zjawiska jest przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, a co za tym idzie korzyści finansowe dla rolników wynikające z Wspólnej Polityki Rolnej. Efektem tego jest intensyfikacja produkcji rolnej oraz związanych z nią dopłat bezpośrednich dla rolników.

Zalesienia w okresie 2001-2018 były realizowane z różną intensywnością na terenie kraju. Większym zainteresowaniem cieszyły się one na tzw. Ziemiach Odzyskanych, a najmniejszym na południu kraju. W kolejnych kampaniach PROW, mimo zmian i wprowadzania nowych działań, zainteresowanie zalesianiem było coraz mniejsze.

W przyszłości należałoby rozważyć wprowadzenie w ramach PROW działań podnoszących konkurencyjność wsparcia finansowego dla rolników dysponujących możliwościami tworzenia nowych zalesień oraz takich działań, które będą wpływały na poprawę stanu zalesień już istniejących.

Literatura

- Cwalińska J., Dąbek P., Stankiewicz A. 2015. Wykorzystanie środków z UE na program „Zalesianie gruntów rolnych” w wybranych województwach i ich wpływ na zmianę sposobu użytkowania terenu. *Acta Scientiarum Polonorum. Administratio Locorum* 14 (3): 7-19.
- Dudzińska M. 2011. Porównanie Programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013 z Planem rozwoju obszarów wiejskich dla Polski na lata 2004-2006 – podobieństwa i różnice. *Acta Scientiarum Polonorum. Administratio Locorum* 10: 21-38.
- Gorzela A. [red.]. 1999. Zalesianie terenów porolnych. IBL, Warszawa.
- Kaliszewski A. 2012. Problemy realizacji „Krajowego programu zwiększania lesistości” po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. *Leś. Pr. Bad.* 73 (3): 189-200.
- Kaliszewski A., Młynarski W., Gołos P. 2016. Czynniki ograniczające realizację zalesień gruntów porolnych w Polsce w świetle badań ankietowych. *Sylwan* 160 (10): 846-854. <https://doi.org/10.26202/sylvan.2015141>.
- Kaliszewski A., Wysocka-Fijorek E., Jabłoński M., Młynarski W. 2014. Aktualizacja Krajowego programu zwiększania lesistości 2014. Dokumentacja Instytutu Badawczego Leśnictwa, Sękocin Stary.
- Krajowy program zwiększania lesistości. 1995. MOŚZNiL, Warszawa.
- Kwiecień R., Zając S., Gołos P., Kaliszewski A., Michna W., Piotrowska M., Ryszkowski L., Śluzek M., Świętojański A., Zeگار J. 2002. Modyfikacja krajowego programu zwiększania lesistości. IBL, Warszawa
- Obszary wiejskie w Polsce w 2016 r. 2016. GUS, Warszawa.
- Paschalis-Jakubowicz P. 2012. Analiza opublikowanych informacji o stanie lasów oraz o realizacji Krajowego Programu Zwiększania Lesistości w 2010 roku w Polsce – przyczynek do budowy Narodowego Programu Leśnego. *Sylwan* 156 (10): 723-731. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylvan.2012015>.
- Płotkowski L. 2008. Zalesianie gruntów rolnych w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego* 5 (20): 116-125.
- Polna M. 2008. Zróżnicowanie procesu zalesień gruntów rolnych na obszarach górskich Polski. *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich* 8: 123-134.
- Polna M. 2018. Rola zalesień gruntów rolnych wykonanych w ramach PROW 2004-2006 w rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna* 44: 75-85.

- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa Rozwoju Wsi z dnia 18 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. 2007. Dz. U. Nr 114, poz. 786, z późn. zm.
- Sulewski P. 2018. Conditions, scope and economic effects of afforestation of marginal soils on farms in Poland. *Problems of Agricultural Economics / Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 1 (354): 149-169. DOI: <https://doi.org/10.30858/zer/89620>.
- Wielkoobszarowa Inwentaryzacja Stanu Lasów wyniki III cyklu (lata 2015-2019). 2020. Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej, Sękocin Stary.
- Wysocka-Fijorek 2016. Ekonomiczne, społeczne i prawne aspekty rozwoju gospodarki leśnej w lasach prywatnych. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie Problemy Rolnictwa Światowego* 14 (3): 216-225.
- Wysocka-Fijorek E., Kaliszewski A. 2017. Przyczyny i kierunki przeklasyfikowywania gruntów nieleśnych na leśne w świetle badań ankietowych. *Sylvan* 161 (6): 460-466. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylvan.2017041>.
- Zydroń A., Hausa P. 2010. Analiza zmian struktury władania i użytkowania gruntów po transformacji ustrojowej w Polsce na przykładzie wybranych gmin Wielkopolski. *Rocznik Ochrona Środowiska* 12: 909-925.